

Noten

- ¹ Israel Gershoni, 'Egyptian liberalism in an age of 'crisis of orientation': Al-Risala's reaction to fascism and Nazism, 1933-39' *International Journal of Middle East Studies* 31 (1999) 551-576.
- ² Muḥammad 'Abdallāh 'Inān, 'Al-ḥaraka al-waṭaniyya al-'iştirākiyya al-'Almāniyya'; deel 1: 'Kayfa naša'at ba'da al-ḥarb' *Al-Risāla* 1 januari 1934 (Cairo) 16-18; deel 2: 'Marḥalat al-kifāh wa bidāyat al-ẓafar' 8 januari 1934 14-16; deel 3: 'Al-barnāmig al-dākhilī fī ṭawr al-tanfid' 15 januari 1934 89-93; deel 4: 'Al-barnāmig al-khāriḡī fī ṭawr al-tanfid' 22 januari 1934 127-129.
- ³ Recente publicaties waarin al-Ḥusaynī een centrale plaats inneemt zijn: Barry Rubin en Wolfgang G. Schwanz, *Nazis, Islamists and the making of the modern Middle East* (Yale, 2014) en David Motadel, *Islam and Nazi Germany's war* (Harvard, 2014).
- ⁴ Zie voor een bespreking van deze studies: Götz Nordbruch, 'Cultural fusion' of thought and ambitions? Memory, politics and the history of Arab-Nazi German encounters' *Middle Eastern Studies* 47 (2011) 183-194.
- ⁵ Jeffrey Herf, *Nazi propaganda for the Arab world* (Yale, 2009).
- ⁶ Israel Gershoni, ed., *Arab responses to Fascism and Nazism. Attraction and repulsion* (Texas, 2014).
- ⁷ James Jankowski, 'The Egyptian Blue Shirts and the Egyptian Wafd, 1935-1938' *Middle Eastern Studies* 6 (1970) 77-95.
- ⁸ Israēl Gershoni en James Jankowski, *Confronting Facism in Egypt* (Stanford, 2010).
- ⁹ Ali al-Amim, 'Khatarat hawla tasmiyyat Urubiyya wa Amrikiyya tasallalat ila qamus al-islamiyyin' *Majalla* 27 april 2013 <http://www.majalla.com/arb/2013/04/article55244558/print/> (9 juli 2015).
- ¹⁰ Idem.
- ¹¹ Idem.
- ¹² 'Inān, *Decisive moments in the history of Islam* (Lahore, 1949).
- ¹³ J. Brugman, *An introduction to the history of modern Arabic literature in Egypt* (Leiden, 1984) 384.
- ¹⁴ Ibidem, 555.
- ¹⁵ 'Egyptian liberalism in an age of 'crisis of orientation' 555.
- ¹⁶ 'Inān, 'Al-ḥaraka al-waṭaniyya al-'iştirākiyya al-'Almāniyya'.
- ¹⁷ *Confronting facism in Egypt* 166-207.
- ¹⁸ A. Ayalon, 'Egyptian intellectuals versus fascism and Nazism in the 1930s' in: Uriel Dann ed., *The great powers and the Middle East 1919-1939* (New York, 1998).
- ¹⁹ 'Inān, 'Al-barnāmig al-dākhilī fī ṭawr al-tanfid'.
- ²⁰ Stefan Wild, 'National Socialism in the Arab Near East between 1933 and 1939' *Die Welt des Islams* Vol. 25 No. 1-4 (1985) 126-173 en Ulrich Berger, 'Zur arabischen Übersetzung von Mein Kampf: Hitlers Haltung zu Ägypten bei Louis al Ḥāḡḡ' BA thesis Universität Hamburg (Hamburg, 2014).
- ²¹ 'Inān, 'Al-barnāmig al-dākhilī fī ṭawr al-tanfid'.
- ²² Idem.
- ²³ Idem. De in dit artikel opgenomen citaten zijn door de auteur vertaald uit het Arabisch.
- ²⁴ 'Inān, 'Masra' al-ṣahāfa fī zull al-nuzum al-ṭāḡhiyya' *Al-Risāla* 20 mei 1935 (Cairo) 809-811.
- ²⁵ 'Rīḥ al-ṭa'ṣṣub al-jinsī tahaba 'ala Ūrūbā' *Al-Risāla* 27 januari 1936 (Cairo) 126-28.
- ²⁶ *Confronting facism in Egypt* 166-207.
- ²⁷ Ibidem, 111-166.
- ²⁸ 'Inān, 'Dikrayyāt 'an qadiyyat Drayfūs' *Al-Risāla* 12 augustus 1935 (Cairo) 2019-93.
- ²⁹ 'Rīḥ al-ṭa'ṣṣub al-jinsī tahaba 'ala Ūrūbā' 126-28.
- ³⁰ Ibidem, 127.
- ³¹ Ibidem, 128.
- ³² Ibidem, 127.

Een journalist en een grote grijze zee

Interview met Michael Pye

Tobias IJland en Bastiaan Waagmeester

Toen Skript in maart een interview met Michael Pye afnam, was het nog moeilijk om op het internet de historicus Pye te onderscheiden van de navo-diplomaat Pye, de professor religieuze geschiedenis Pye en de game-designer Pye. Na het uitkomen van *Aan het einde van de wereld* is het duidelijk welke Pye van het grootste belang is. Dat hij met één boek zo'n publiciteit heeft verworven geeft aan hoe Pye geschiedkundig onderzoek benadert; voor hem geen gespecialiseerd onderzoek vanuit een ivoren toren, maar een brede blik op de geschiedenis voor een nog breder publiek.

*Kan u iets vertellen over uw studietijd en uw achtergrond als historicus voordat u *Aan het einde van de wereld* schreef?*

"Ik heb gestudeerd aan Oxford en mijn begeleider was Keith Thomas. Daarom ben ik niet als mediëvist opgeleid, maar gelukkig heeft mijn Latijn van de middelbare school al die tijd overleefd. Tijdens mijn studie was ik erg selectief, wat gelukkig aan Oxford was toegestaan, en besteedde ik vrijwel enkel aandacht aan de periode voorafgaande aan de Amerikaanse burgeroorlog en de Franse samenleving en het bestuurlijke apparaat onder Colbert (1619-1683, Franse politicus onder Lodewijk XIV – red.), over wie ik overigens nog een keer een *best-seller* zal schrijven, alhoewel dat wel moeilijk zal zijn. Het was een tijd waarin de geschiedenisfaculteit van Oxford verdeeld werd door het debat tussen de *Trevor-Roperists* en de – niet de echte Marxisten, zo gemakkelijk was het helaas niet – mensen die sterk beïnvloed werden door theoretische benaderingen van historisch onderzoek, die geïnspireerd waren door het werk van Marx. Dit waren Christopher Hill en de zijnen. Uit deze laatste groep is een hele traditie ontstaan van het schrijven van sociale geschiedenis, waar ik mij pas laat bij aansloot. Dit was niet direct geschiedenis van de laagste klassen, maar een manier van kijken naar de gehele samenleving. Dat was op dat moment, in het bijzonder wat betreft het onderzoek van Keith, zeer nieuw en radicaal. Zo is Keith overigens altijd geweest. Toen hij als jonge historicus aan de Universiteit van St. John onderzoek wilde doen naar vrouwengeschiedenis, heeft hij dat -ondanks al het afkeurende gesnuif dat hij bij de presentatie van zijn onderzoek heeft moeten doorstaan- gewoon gedaan. Met zijn onderzoek en de traditie die hij heeft voortgebracht heeft mijn boek [*Aan het einde van de wereld* – red.] veel te maken. Ik probeer naar het grote geheel te kijken en zo min mogelijk aandacht te besteden aan de eindeloze bespreking van politieke manoeuvres, wat toen ik studeerde gebruikelijk was, en op die manier een al te theoretische benadering van geschiedenis

te voorkomen – wat overigens ironisch klinkt, daar ben ik me van bewust. Engeland gedurende de zeventiende eeuw is daar een goed voorbeeld van: welke klasse was opkomend en welke niet, en doet dat er werkelijk toe? Als we dat niet kunnen bepalen, dan doet een dergelijke vergelijking er niet toe.”

We hebben de boeken bekeken die u in de afgelopen jaren hebt geschreven, bijvoorbeeld The Movie Brats, The Drowning Room, en Maximum City, werken met allen een modern onderwerp, en dan opeens dit boek (Aan het einde van de wereld – red.) hoe is dat zo gekomen?

“Ach, waarom niet? Ik durf te stellen dat *Movie Brats* een prima stuk historisch onderzoek is. Niemand had ook geprobeerd om uit te leggen hoe het kwam dat jonge regisseurs die net van de filmschool kwamen de filmindustrie in Amerika helemaal openbraken. Zo bekeken was het de geschiedenis van een sociaal fenomeen.”

En ziet u uw nieuwe boek op dezelfde manier, als een studie van een sociaal fenomeen?

“In zekere zin wel. Het boek probeert weer te geven wat er is gebeurd, nog voordat het gebeurde. Niet wat de achterliggende oorzaken waren, maar dat wat in retrospectief moest gebeuren om het mogelijk te maken. Klaarblijkelijk waren er andere mogelijkheden waarin de zaken hun loop konden nemen, maar wat gebeurde is uiteindelijk gebeurd. Daar ben ik in geïnteresseerd en dat heb ik ook opgenomen in de structuur van het boek.”

Toen u begon met het schrijven, was de omvang van het project niet ontmoedigend?

“Het was inderdaad ontmoedigend toen ik het eerste deel van de *Monumenta Germaniae Historica* oppakte, maar daar zullen meer mensen last van hebben. Maar je moet weten dat ik jaren als journalist heb gewerkt en wat je dan doet is een bijzonder complexe situatie in de werkelijkheid onderzoeken, om zo te kijken of je er een verhaal van kan maken. Die vaardigheden zijn zeer nuttig bij het doen van historisch onderzoek. In de eerste plaats ben je op die manier niet bang om een groot onderwerp aan te pakken. Voor jonge academici is dat lastig, omdat ze worden gedwongen om kleine thema's te behandelen. Ze moeten immers eerst een aantal gespecialiseerde onderzoeken doen – waarschijnlijk moeten ze een groot onderwerp verdelen in tien tot vijftien kleinere onderdelen, om zich zo te kunnen verzekeren van een baan of om hun huidige baan te behouden.

Om maar weer te refereren aan Keith Thomas; hij heeft ooit een keer gezegd dat hij zijn eigen boeken nooit had kunnen schrijven in het huidige systeem, juist omdat hij probeerde te kijken naar het grote geheel. Niet dat ik mijzelf nu wil vergelijken met Keith wat kwaliteit betreft, maar waar het om gaat is dat journalistieke vaardigheden je laten kijken naar dit grotere geheel.”

Denkt u dat deze vaardigheden, die u hebt opgedaan als journalist, u uiteindelijk tot een betere historicus hebben gemaakt, zodat u nu in staat bent grote onderwerpen in kaart te brengen?

“Niet enkel grote onderwerpen, je moet als journalist nog steeds aandacht besteden aan de details, precies zoals een historicus ook zou doen. Kranten hebben namelijk advocaten die je er aan zullen herinneren dat de kleine details zeker van belang zijn. Je moet – zoals ik al eerder zei – zoeken naar het grote geheel, een verhaal om te vertellen, zodat er uiteindelijk iets samenhangends ontstaat. Dat is het voordeel van een boek zoals dit. Je begint met een megalomaan idee, dat de Noordzee ons heeft gemaakt tot wie we zijn, en binnen dat thema kan je dan schrijven over de bijdrage van het Noorden in de ontwikkeling van de westerse beschaving en de rol van het Zuiden hierin. Hoe aanpassingen en veranderingen teweeg werden gebracht door contact tussen beide fronten, welke sociale ontwikkelingen hier bij kwamen kijken en welke veranderingen veelbelovend waren.

Huwelijksschatten en windmolens zijn hier een voor de hand liggend voorbeeld van. Het is een goede journalistieke truc om te stellen dat ‘huwelijksschatten te maken hebben met windmolens’, omdat ze in werkelijkheid inderdaad met elkaar in verband staan ook al lijkt dat op het eerste gezicht niet zo. Als je een samenleving hebt waarin een vroeg huwelijk ongebruikelijk is, dan zijn jonge mannen zo rond de vierentwintig of vijfentwintig in staat zijn om rond te reizen op zoek naar werk. Deze mannen nemen hun vaardigheden met zich mee en op die manier zijn windmolens, zeker in het geval van Groot-Brittannië, de Noordzee ‘overgestoken’. En dat heeft te maken met huwelijksschatten. Ik vind de manier waarop beide onderwerpen onderling verbonden zijn fantastisch en om deze dingen, die op het eerste gezicht saai lijken, te veranderen in iets bijzonders. Je wil dat de mensen zeggen: ‘Echt?!’”

Zou u willen zeggen dat deze journalistieke vaardigheden nuttig zouden zijn voor historici, om zo hun onderwerp beter hanteerbaar te maken en interessanter te kunnen presenteren?

“Ja, dat denk ik wel. Het klopt dat je de ervaring nodig hebt van het doen van gespecialiseerd onderzoek en dan moet je inderdaad beginnen met een klein en hanteerbaar onderwerp. Het grote probleem is dat historici na hun gespecialiseerde onderzoeken blijven doorgaan met deze manier van kijken naar de geschiedenis, zodat ze uiteindelijk – dit gaat wat lomp klinken – boeken schrijven die niemand ooit zou willen lezen. Het hoeft niet zo te zijn. Om onderzoek op een grote schaal te doen hoef je namelijk geen onnauwkeurig en dom werk af te leveren. Wel was het zo dat ik het gevoel had alsof ik over een mijnenveld uit de Eerste Wereldoorlog aan het lopen was toen ik dit boek aan het schrijven was. Je weet namelijk dat alle aspecten van wat je onderzoekt het ‘eigendom’ is van iemand. Ergens is er altijd een professor, die zal proberen om een vernietigende recensie te schrijven van een boek van vierhonderd pagina's, enkel vanwege het feit dat er ergens een komma verkeerd staat.”

Wat betreft Het einde van de wereld. Het viel ons op dat er veel aandacht is voor wetenschap en economie, maar dat bijvoorbeeld taal en religie slechts een kleine tot geen rol spelen in het boek.

“Als je een boek probeert te structureren en schrijft over de Middeleeuwen, hoe is het dan mogelijk om religie niet te behandelen? Religie komt zeker wel aan bod, in

Bron: Unity.nu

het bijzonder wanneer ik schrijf over het beleid van de kerk en er wordt aandacht besteed aan wat theologie op het laagste niveau, hier ligt immers onze oorsprong van de rechtsgeleerdheid. Dat had te maken met een gedachtenverandering binnen de kerk, wat wel en niet was toegestaan om te doen als priester. Wat dat betreft laat ik religie helemaal niet weg. Echter wanneer je je inlaat met de kerkgeschiedenis uit die periode, dat moet je wel zeker zijn van je zaak. Op die manier moet je ook schrijven over gevechten; je moet dan aandacht besteden aan koningen en andere machthebbers en daar ben ik nu niet in geïnteresseerd.

Wat ik fascinerend vind, is wat er gebeurt wanneer je een verzameling van de woorden, wat in de meeste gevallen is samengesteld voor een specifieke reden, en een verzameling van objecten, wat in ieder geval onder meer willekeurige omstandigheden tot stand is gekomen, samenbrengt. Op die manier is een historicus in staat om nieuwe dingen te zien. Het samenbrengen van deze literaire en archeologische bronnen vind ik bijzonder interessant. Op die manier is er weinig ruimte voor religieuze geschiedenis, terwijl religie wel degelijk aanwezig is in het boek. Verder is taal een fascinerend onderwerp, maar ik ben gewoon niet in staat om het te behandelen. Een ander probleem is dat ik met een taalkundige samenwoon, dus het is in mijn geval wijs om dit onderwerp geheel links te laten liggen.”

Voor uw onderzoek heeft u een grote hoeveelheid bronnen geraadpleegd. Hoe bent u te werk gegaan?

“Op drie verschillende manieren eigenlijk. Ten eerste, als je een overzichtswerk schrijft krijg je natuurlijk te maken met secundaire literatuur. Wanneer je genoeg secundaire literatuur hebt doorgenomen - ik kom zo op hoe je die literatuur kiest- heb je genoeg aanwijzingen over welke primaire bronnen je zou moeten bestuderen. Vanaf het moment dat ik begon met schrijven, heb ik het boek opzettelijk gedecentraliseerd. Ik wilde dat er aandacht was voor Dublin, Brugge, de Lage Landen en natuurlijk worden er enkele Engelse aspecten behandeld. Het decentraliseren is van groot belang en moet ook van belang zijn voor het soort secundaire literatuur dat je gebruikt bij de eerste stap.

In mijn geval kwam de grootste verzameling aanwijzingen toen ik dacht: ‘Ik ga daadwerkelijk Italiaanse en Franse literatuur lezen.’ Al die dingen decentraliseren het werk en geven je een grote verscheidenheid aan aanwijzingen. Je neemt die uiteenlopende secundaire aanwijzingen en dan spoor je de primaire bronnen ervan op, die je vervolgens allemaal leest. Het is nogal arbitrair en niet een uitzonderlijk academische procedure, maar het werkt wel en je houdt er een uitzonderlijke verzameling materiaal aan over, nogal onbekend voor de meesten omdat het gewoonlijk niet onderzocht wordt. Dat is in een notendop hoe je er komt. Begin secundair, dan primair, ga voor de grootste verscheidenheid aan primaire bronnen en lees dan de gehele documenten. Voor academische historici is dat helaas niet zo gemakkelijk als het voor mij was, omdat ik precies dat doe wat zij niet kunnen doen. Er wordt niet van mij verwacht dat ik ieder document dat ik gebruik helemaal doorgrond. Ik maak immers niet een academische uitgave van een heiligenleven of iets dergelijks.”

Terwijl u aan het schrijven was, had u een specifiek publiek in gedachten voor uw boek?

“Ik heb het boek geschreven om te zien wat voor publiek we konden vinden voor dit materiaal. Eigenlijk is dat een journalistieke manier van denken. Je neemt een onderwerp waar je over wilt schrijven en je probeert anderen zich ervoor te laten interesseren. Als mensen echter bang zijn voor abstracte woorden, of als ze niet houden van de hoeveelheid Latijn in de voetnoten, dan zullen ze dit boek niet kopen. Gelukkig is dat niet het geval geweest, want er zijn veel exemplaren van verkocht.

Volgens mij is het zaak om mensen geïnteresseerd te maken en dat betekent dat je soms een beetje moet aandikken op een manier waar academici voor op hun vingers getikt zouden worden. Het is na dit boek met een beetje geluk, en dat is wat voor mij het interessantst is, iets moeilijker om de geschiedenis van de Renaissance alleen vanuit het zuiden te beschrijven. Hopelijk zal het een beetje lastiger zijn om aan te nemen dat de Noordzee de geschiedenis van verbindingen ontbeert die de Middellandse zee wél heeft gehad. Ik hoop dat het iets lastiger zal zijn om aan te nemen dat we het ontstaan van zoveel verschijnselen in de West-Europese geschiedenis al kenden.”

Dus u denkt dat uw boek de impuls heeft gegeven om historisch onderzoek uit te breiden?

“Misschien wel en misschien niet, maar ik hoop dat het in ieder geval onderzoek doen vanuit het oude perspectief lastiger maakt.”

Denkt u dat er na het schrijven van Aan de rand van de Wereld nog ruimte is voor verbetering of meer onderzoek van uw kant?

“Helaas ben ik een journalist en daarom heb ik de spanningsboog van een eendagsvlieg, dus nee. Verder word ik niet gedwongen te denken in de perioden die academische historici opleggen aan de geschiedenis. Ik ga nu een boek schrijven over zestiende-eeuws Antwerpen, omdat ik allerlei bronnen heb verzameld die doorgaans niet gebruikt worden. De Medici waren heerlijke roddelaars. Het Medici-archief barst van de verslagen, bijna van dag tot dag, van wie wat waar deed en wat diegene daarmee verdiende. Maar naast dat niets anders: ik heb gemaakt wat ik wilde maken.

Het is zoals wanneer Keith vrouwengeschiedenis ging doen en opeens bleek dat men de helft van het menselijke ras was vergeten, dat was een beetje dom. Op dezelfde manier kom je in de problemen als je het noorden uit de algemene Europese geschiedenis laat of als de enige delen van het noorden die je wél gebruikt Karel de Grote en de Hanzesteden zijn en je niet eens kijkt naar wat die echt deden. We zitten nu in de problemen, -politieke problemen, denk ik-, omdat onze modellen niet kloppen.”

Wat bedoelt u daarmee?

“Europese instituten zijn extreem gecentraliseerd en menselijke overeenstemming wordt als beter beschouwd dan meningsverschillen. Ze zetten de naam van Karel

de Grote op prijzen, wat opmerkelijk is. Een genocidale slavenhandelaar als Karel de Grote verdient toch wat meer negatieve aandacht, zou ik zeggen. Deze instituten neigen ernaar een verenigde geschiedenis te willen om altijd maar over gedeelde waarden te kunnen praten, in plaats van dat ze geïnteresseerd zijn in de manier waarop menselijke waarden tegen elkaar wrijven en iets nieuws kunnen voortbrengen dat interessanter is.

Wat mij betreft hebben we nu een Europa dat zo conservatief is dat het niet van mening kan veranderen. Er zal altijd dat beschermende Europese sociale model zijn, als we niet een ander model kunnen vinden. Zet tegenstrijdige ideeën tegenover elkaar, laat ze met elkaar in botsing komen. Luister naar de afzonderlijke regio's, niet alleen het centrum, en zorg dat er iets verandert. Het zou een levend proces moeten zijn. Jammer genoeg is er vandaag de dag geen levend proces te bekennen.”

Ter afsluiting: heeft u naast uw boek over Antwerpen nog andere plannen voor de toekomst?

“Ik heb een volledige megalomaan project bedacht, dat nog geheel vormeloos is, dus dat zal me hoorndol maken voor de volgende vijftien jaar, namelijk de échte geschiedenis van *empire*. En dan niet de geschiedenis van het Britse rijk, maar van alle rijken en hoe ze zijn begonnen.

Waar ik aan denk, om een voorbeeld te geven, is: waarom is het in de geschiedenisboeken van groter belang dat de Portugezen in Brazilië landden, als we ook een Ierse rechtszaak hebben over een schip uit Normandië dat veel eerder op ongeveer dezelfde plek landde? Wat betekent het om te zeggen dat Brazilië een onderdeel was van het Portugese rijk, terwijl de Portugezen veertig jaar lang zo'n twintig Ierse plantages langs de Amazone over het hoofd zagen? Ze wisten niet eens dat ze daar zaten. Hoe zit het met de geschiedenis van het Ierse imperialisme? Ik denk dat niemand dat ooit serieus heeft behandeld. Ik ben geïnteresseerd in politieke motieven waardoor mensen reizen. Het feit dat mensen handelen, dat ze andere plekken bezoeken en dat ze daar neerstrijken verandert later in wat wij als *empire* herkennen. Het is immers duidelijk dat het niet zo begint. Maar eerst Antwerpen: iets simpeler.”